

**СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ
ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „ГРАЖДАНСКОПРАВНИ НАУКИ“**

ОТГОВОРНОСТ ЗА ВРЕДИ ОТ ДЕФЕКТНИ ПРОДУКТИ

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен

„доктор“

по професионално направление 3.6. Право (Гражданско право)

Докторант:

Христина Валериева Танчева
Зачислен със Заповед № РД-20-
1881 от 07.12.2017 г.

Научен ръководител:

Доц. д-р Траян Конов

СОФИЯ, 2018 г.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Актуалност на темата и практическо значение на изследването

Дисертационният труд е посветен на отговорността за вреди от дефектни продукти. Досега в българската правна литература въпросът не е бил самостоятелен предмет на изследване, а е поставян в по-общия контекст на защитата на потребителя в монографични и дидактически изложения, при това някои от тях в условията на отменения през 2006 г. Закон за защита на потребителите и правилата за търговията. Това самостоятелно определя и научната новост на труда. От друга страна с малки изключения развитието на отговорността за дефектни продукти се представя в литературата като последица на европейското общностно право и най-вече на Директива 85/374/ЕИО. Изследването си поставя за цел да предложи цялостен анализ на теоретичните и практическите проблеми на отговорността за вреди от дефектни продукти, както и да потърси отговор на въпроса наистина ли и доколко европейското общностно право е повлияло положително върху развитието на отговорността за вреди от дефектни продукти в националните правни системи и най-вече в българската, и доколко тези национални системи не са били готови да прилагат адекватно решение на проблема и без европейската хармонизация. Действащата уредбата на изследваната отговорност се съдържа в Закона за защита на потребителите, но приложение намират и общите правила на деликтната отговорност по чл. 45 и сл. ЗЗД, което поставя проблема за съотношението между правилата на двата закона и изисква съпоставката им, с което в предметния обхват на темата влизат и редица спорни въпроси на общата деликтна отговорност. Специалната уредба оставя нерешени различни проблеми и поставя разнообразни въпроси, чиято значимост се определя и от традиционни за българската практика нагласи – например относно обезщетенията за неимуществени вреди, на които дисертационният труд опитва да даде отговори. В глава XXXIII на ГПК се съдържа уредба на колективните иски, която също обикновено се схваща като приложима към исковите за реализиране на отговорността за вреди от дефектни продукти, но внимателният анализ на текстовете е в състояние и тук да охлади ентузиазма. Практическата значимост на труда се обуславя от нарастващото потребление на стоки и навлизането на пазара на все по-сложни продукти, които неминуемо повишават рисковете бъдат дефектни и вредоносни, но заедно с това има и

случаи на увреждане от сравнително прости продукти – например храни и пиетиета.

2. Предмет и задачи на изследването

Задачата, която си поставя дисертационният труд, е чрез изследване на отговорността за вреди от дефектни продукти, да потърси отговор на въпросите доколко действащата специална уредба е решителна крачка напред и дали общите правила на деликтната отговорност не са в състояние да отговорят по-адекватно на нуждите от защита при увреждане от дефектни продукти. За целта е изследвано зараждането на отговорността в исторически план, като ударението е поставено най-вече на развитието на отговорността в англо-саксонското право, където в някои аспекти (пряка деликтна и обективната отговорност) се е зародила отговорността така, както е позната и днес. Не са пренебрегнати и страните от Континенталното право и разбира се България, която има специални правила за отговорността от почти три десетилетия, а още втората половина на 80-те година на миналия век българската съдебна практика е достигнала до конструкцията на пряка деликтна отговорност на производителя. Основно място в изложението е посветено на разглеждането на фактическия състав на отговорността и специалните изисквания на ЗЗП по отношение на това кой отговаря и спрямо кого, за какви вреди, произлезли от какви продукти, в какъв размер. Безвиновната отговорност е проследена в исторически аспект от зараждането ѝ, което цели да даде отговор на въпроса кое налага въвеждането на отговорност без вина. Проследени са последователно и основанията, които изключват отговорността. Обезщетяването на вредите е разисквано що се отнася до кръга на увредените лица, начините за обезвреда, момента на определяне на стойността на паричното обезщетяване. Обсъждани са начините за защита – извънсъдебна и съдебна, споровете с международен елемент и сроковете, в които увреденият следва да реализира правата си.

3. Методи на научно изследване

Сред основните използвани в изследването методи са историческият, сравнителноправният и правно-догматичният.

Посредством историческия метод е проследено развитието на възгледите и уредбата на отговорността за вреди от дефектни продукти, тръгвайки от Древността до наши дни и са открити етапите, през които минава защитата на увредения, включително избистрянето на пряката деликтна отговорност и обективизирането на отговорността.

Сравнителноправният метод позволява изследването на режима на отговорността в някои държави от англо-саксонската и континенталната система, както преди въвеждането на единните европейски правила, така и след това, тъй като транспонирането на Директива 85/374/ЕИО не създава пълна хармонизация по отношение на уредените от нея правила, а още по-малко в областите, където Директивата не се намесва (напр. с оглед неимуществените вреди, причинната връзка и др.). По този начин се достига до редица изводи относно действащата уредба.

Използван е също и правно-догматичният метод, чрез който в дисертационния труд са разгледани и анализирани редица становища, поддържани, както в българската гражданскоправна доктрина и съдебна практика, така и в чуждестранната, свързани с отговорността за вреди от дефектни продукти и с общата деликтна отговорност по ЗЗД.

4. Обем и структура на дисертационния труд

Дисертационният труд е в обем от 304 страници, включително съдържание и библиографска справка. Библиографската справка обхваща цитираните в труда 226 заглавия, от които 138 заглавия са на български език, а ползваните чуждестранни съчинения са 88. Работата съдържа 749 бележки под линия. Трудът е структуриран в увод, три глави и заключение.

II. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ОСНОВНОТО СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Глава първа

ЗАРАЖДАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ОТГОВОРНОСТТА ЗА ДЕФЕКТНИ СТОКИ. ИСТОРИЧЕСКИ И СРАВНИТЕЛНОПРАВЕН ПРЕГЛЕД

В тази част от изложението е направено ретроспективно изследване на отговорността за дефектни продукти, като са проследени корените на тази отговорност в правото на Месопотамия – в кодификацията на Хамурапи и в Древногръцкия период (т. 1); в Римското право (т. 2), където първоначално нямало нарочни правила при продажба на дефектни продукти, а едва към края на Републиката се появили такива, основно във връзка с продажбите на пазари и то при продажба на роби, които правила Юстиниан разпрострял и по отношение на продажби на други вещи. Особено внимание е отделено на едикта на курулските едили (втори и първи век пр. Хр.) и на съвременното „звучене“ на някои от въведените тогава изисквания за предоставяне на информация – включително относно посочване на произхода (D. 21,1,31,21), гарантиране, че робите нямат дефекти (D. 21,1,1,6, D. 21,1,14,10 и други), като е проследено и постепенното обективизиране на отговорността на продавача, по логиката, че той е длъжен да познава качествата на това, което продава (D. 21,1,48,4). Макар римското право на пръв поглед да е далеч от това, което днес означаваме като потребителско, впечатляващо е, че правилата на курулските едили твърде напомнят съвременните принципи на уредбата в отношения между производител, респективно търговец, и потребител. И преди и сега купувачите имат нужда от информация и защита, защото по правило са по-слабата страна в правоотношението. Въпреки че потребителското право и засилената закрила, която предоставя на потребителите, се е развило далеч след този период, доста опростен модел на тези отношения може да се твърди, че е имало и в Рим по повод тържищните продажби. В защитата на купувача по едикта на курулските едили можем да открием наченките на онези идеи, които стоят в основата на съвременната отговорност за вреди от дефектен продукт – различната позиция на продавача – „професионалист“ и купувача – „потребител“, засилената отговорност на продавача, основана на идеята, че той като „професионалист“ е длъжен да познава стоката си, което обосновава своеобразна обективна отговорност, задължението за информиране на купувача и необходимостта да бъдат защитени хората, които купуват от търговци, които обикновено не познават, защото в много случаи са дошли от други места. А до създаване на правилата в миналото и в наши дни се е достигнало по един и същ път – по повод развитие на търговията, което неминуемо довежда до зачестяване на случаите на стоки с

недостатъци и нуждата от противодействие, за да не понесат цялата тежест купувачите. И преди и сега купувачите имат нужда от информация и защита, защото по правило са по-слабата и неопитна страна в правоотношението, а и съмнението в почтеността на използваните търговски практики може да се окаже основателно както сега, така и тогава (D. 21,1,44,1).

През Средновековието определяща роля в живота на хората в Западна Европа играела Църквата. Регулацията на отношенията в търговския оборот, доколкото имало такава, била благосклонна към потребителя, като идеята била да се гарантира, че всички продукти са произведени добре и се продават на разумна цена, както изисква християнският морал и справедливост. Ако продавачът наруши правилата, се счита, че той не накърнява само интересите на купувача, но и тези на обществото като цяло. Доминира идеята за християнска солидарност, а общото благосъстояние се поставя на първо място – продавачът, който нарушава правилата, уврежда обществото дори повече, отколкото отделния купувач. През XIII век Св. Тома Аквински очертава основните задължения на продавача, идентични с тези, посочени в Юстиниановите дигести, като заключава, че ако продавачът знае, че вещта, която продава, има недостатък, той извършва грях и е длъжен да възстанови загубите. Ако пък продавачът не е знаел недостатъка, той не извършва грях, но пак трябва да възстанови нанесените на купувача щети, щом узнае за недостатъка. Специално място е отделено и на превилото „caveat emptor“ (т. 3.2.), познато от Римското право, но използвано на места и през Средновековието и дори в по-новото време, включително в някогашното българско обичайно право.

Основен тласък развитието на отговорността получава през втората половина на XIX в. и XX в. вследствие на Индустриалната революция (т. 3.3). Промисленото производство освен да носи огромно улеснение в ежедневието и печалби създава и нови рискове – нараства броят на дефектните продукти, застрашаващи от увреждане лицата, които ги ползват. Отделено е особено внимание на развитието на отговорността в англо-саксонската правна система (т. 4), от където не само получава наименованието си – “product liability”, но и където, може да се каже, модерният институт се заражда и усъвършенства. Проследява се преодоляването на изискването за пряка договорна връзка между увредения и отговорния субект (т. 4.1.), което

значително облекчава пострадалия, обективизирането на отговорността (т. 4.2.), като последица от трудностите, които доказването на вина предполага. По пътя към обективизиране на отговорността правилото *res ipsa loquitur* бележи междинен етап, създавайки своеобразна презумпция за небрежност. Тези достижения си проправят път трудно, преминавайки през противоречиви съдебни решения. Представени са някои от емблематичните прецеденти, бележещи развитието на отговорността за продукта като *Winterbottom v. Wright* (1842), *George v. Skivington* (1869), *MacPherson v. Buick Motor Co.* (1916), *Donoghue v. Stevenson* (1932), *Escola v. Coca Cola Bottling CO* (1944). Улесняването на пострадалия обаче поставя режима на отговорността пред нови предизвикателства, свързани с непрестанно нарастващия брой дела за вреди от дефектни продукти особено в САЩ и присъждането на значителни по размер обезщетения (пословично в това отношение е делото *Liebeck v. McDonald's Restaurants*), което се отразява и при разработването на Директива 85/374/ЕИО, подтиквайки европейският нормотворец да създаде редица ограничения при прилагане на обективната отговорност, като лимит на отговорността например (т. 8).

По-нататък в изложението е направен кратък преглед на отговорността в някои държави от Континенталното право (т. 5) с акцент върху Франция и Германия. В първата държава (т. 5.1.) чрез разширяване на приложното поле на договорната отговорност увреденият получава адекватна защита при вреди от дефектни стоки съгласно доктрината „група от договори“, а когато трети лица, извън купувачите, претендират обезщетение за вреди, свързани с физически увреждания или повреждане на други вещи, те имат на разположение деликтен иск. С течение на времето практиката успява да наложи и предположение за вина, с което отговорността става обективна. В Германия (т. 5.2.) от 1961 г. действа специален закон, уреждащ стриктна отговорност при вреди от лекарства, но и извън тези продукти защита се получава на база на общите правила за деликтна отговорност. Още през 1968 г. Федералният съд изразява принципно становище относно деликтната отговорност на производителя, като приема, че когато се причинят вреди в резултат на използване на промишлен продукт с недостатъци се размества тежестта на доказване – ищецът следва да докаже само, че продуктът е бил дефектен по време на причиняването на вредата и че е използван съобразно предназначението му. Разгледани са също накратко и режимите в

Австрия – т. 5.3., където в практиката е установена конструкцията, според която задължението на производителя да осигури качество на продукцията си няма да се отнася до купувача на вещта (дистрибутора, търговеца), който никога няма да използва продукта, защото той цели да го препродаде, а към крайния потребител, на когото производителят дължи определен стандарт за качество и липса на дефекти, като в противен случай потребителят ще може да претендира обезщетение за вреди. Допуска се и директен иск спрямо производителя. В Италия (т. 5.4.) е прието, че вината не следва да се доказва, защото от самия факт, че е доказан дефектът и вредата, може да се съди, че има и вина, а по някои дела, свързани с вреди от фармацевтични продукти, съдът засилват защитата на увредените, прилагайки обективния състав на чл. 2050 от Гражданския кодекс – отговорност за упражняване на опасна дейност. Накратко са разгледани общо някои държави от Централна Европа (т. 5.5.), където макар въвеждането на Директива 85/374/ЕИО да се счита за крайъгълен камък в развитието на отговорността за продукта, то не променя особено и не се различава значително от съществуващата уредба.

По-насетне е обърнато внимание на зараждането на потребителското право (т. 6), предвид това, че обичайно отговорността за вреди от дефектни продукти се разглежда в контекста на потребителската защита. Защитата на потребителите привлича вниманието на световните лидери едва в началото на 60-те години на ХХ век, като американският президент Джон Фицджералд Кенеди се счита за първия президент с визия за правата на потребителите. Той формулира четири основни потребителски права – на безопасни продукти, на информираност, на избор и право потребителите да бъдат чути от държавата. През следващите десетилетия се приемат множество актове на международно и вътрешнодържавно ниво, целящи защита на потребителите и балансиране интересите им с тези на бизнеса. Поставя се дори въпросът възможно ли е да отидем по-далеч, нареждайки потребителските права сред основните права на човека, на който въпрос може да се отговори утвърдително. Заслуги за развитие на потребителското право има и Европейската общност (т. 7). Началото на защитата на потребителите в Общността се поставя през 70-те години, когато консуматорското общество е във възход, а на общия пазар вече не се гледа само от икономическа гледна точка, а се обръща внимание и на защита на потребителя. Без

съмнение важна роля при заостряне вниманието на Европа и насочване към необходимостта от засилване на мерките в тази посока, изиграва трагедията с лекарството Thalidomide (при която в края на 50-те и началото на 60-те години на XX век хиляди деца в 46 държави по света се раждат с малформации поради приемане от майките по време на бременността на това лекарството, предотвратяващо сутрешно гадене).

Фокусът в тази част на изложението е поставен върху Директива 85/374/ЕИО (т. 8.), която е първият и единствен засега акт на Европейската общност в областта на отговорността за дефектни продукти, който хармонизира правилата на държавите членки. Проследяват се трудностите при приемането на този европейски акт, които предопределят и крайния резултат, основан на политически компромис между конкуриращите се национални интереси и разликите между режима на договорна и деликтна отговорност в отделните държави членки. Установено е, че правилата на Директивата са задължителни за държавите и те не могат да се отклонят от тях дори и с цел по-голяма защита на увредените от дефектни стоки (т. 8.1.), за което свидетелства и това, че срещу държави членки, които са въвели по-благоприятни за потребителя разрешения в националните си законодателства, са образувани дела пред Европейския съд от страна на Европейската комисия. Целта, която Директивата си поставя, е в държавите членки да се премахнат съществуващите различия по отношение материята, която урежда, и така да предотврати нарушаване конкуренцията и засягане движението на стоки в рамките на общия пазар, което би се случило, ако има различия в режима на защита на потребителите при вреди, причинени от дефект на стока в различните държави. Тази цел обаче надали е напълно постигната – Директивата оставя много от въпросите, свързани с отговорността, нерешени, разчитайки на правилата, предвидени в националните законодателства, т.е. тя не се прилага самостоятелно, а е силно зависима от националните разпоредби (т. 8.2.). Включването на оптативните правила по чл. 15 и 16 от Директивата онагледява трудностите, които Европейската комисия е срещнала по пътя към намирането на работещ компромис, който да убеди Съвета на министрите да приеме Директивата единодушно. Всъщност ограниченият ефект на сближаването е последица не само с включването на опции в Директивата, но също и на факта, че ключови проблеми на

отговорността за продукта остават неизяснени. Въпреки недостатъците Директивата представлява може би най-съществения пример за хармонизационните усилия в сферата на деликтното право, влияейки на правото не само в Европа, но и в световен мащаб, като става не само модел за държавите членки на Европейския съюз, но също и образец за други държави по света.

Развитието на отговорността за дефектни продукти е проследено и в България (т. 9) до приемането на първия специален закон – ЗЗППТ (т. 9.1.), по което време са приети Тълкувателно решение № 37 от 13.11.1984 г. по гр. д. № 16/84 г., ОСГК, което предвижда, че правата при закупуване на вещь с недостатъци се осъществяват само между страните по договора и Тълкувателно решение № 54 от 23.VI.1986 г. по гр. д. № 21/86 г., ОСГК, което признава пряката деликтна отговорност на производителя в полза на увредения купувач, като е изоставена практика наличието на договорна връзка да изключва приложението на деликтен иск – пробив, който в съчетание с презумпцията по чл. 45, ал. 2 ЗЗД и утвърдената с Постановление на Пленума на ВС № 17, точка 7, идея, че за обосноваване на отговорността по чл. 49 ЗЗД не е необходимо да се установява кой точно служител на юридическото лице е причинил вредата, поставя още тогава отговорността за вреди от дефектни продукти на една изключително модерна и разумна основа (т. 9.1.3.). Посочен е и проектът за Граждански кодекс от юли 1985 г., който предвижда пряката отговорност на производителя при продажба на вещи с недостатъци. Този проект не е приет, но за сметка на това през 1987 г. е приета Наредбата за стопанските договори, в която вече нормативно е уредена отговорността на производителя, но само спрямо фирми (т. 9.1.5.). Представен е и казус с международен елемент, свързан с вреди от кораб, произведен в България (т. 9.1.6.), който може да се смята за първия практически досег на страната ни с американските правила за product liability, макар и да не завършва с решение по същество за българските предприятия – делото е прекратено поради липса на компетентност на съда в САЩ. В точка 9.2. е направен кратък анализ на правилата на отменения ЗЗППТ, сходни с тези на сегашния ЗЗП, а в точка 9.3. са изложени някои от основните изводи от историческия и сравнителноправен преглед, а именно, че отговорността за вреди от дефектни продукти не е продукт единствено на втората половина на XX век, макар че едва ли някой може да датира началото, но не е и нужно,

като зараждането и развитието на тази отговорност става поетапно – отделни хипотези се срещат в Римското право, а и преди него. Развитието на индустриализацията дава значителен тласък на прецедентното право да преодолее най-съществените пречки по пътя на защитата на увредения – изискването за договорна връзка и това за доказване на вина. Както у нас, така и в останалите изследвани държави защита при вреди от дефектни продукти се осъществява първо посредством прилагане на общите правила на гражданската отговорност и едва след време чрез приемане на нарочни закони. Специално за българското право, може да се приеме, че в края на 80-те години на XX век то е било в състояние адекватно да приложи правилата на общата деликтна отговорност към случаите на увреждане от дефектни продукти.

Глава втора

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА И ПРЕДПОСТАВКИ НА ОТГОВОРНОСТТА ЗА ДЕФЕКТНИ СТОКИ

§ I. Обща характеристика и съпоставка

В първата точка от параграфа е направена обща характеристика на отговорността за вреди от дефектни продукти по ЗЗП, като се приема, че тя е деликтна, безвиновна и цели обезщетяване на вредите. Установено е, че може да се стигне до кумулация на деликтна и договорна отговорност – тогава когато самата дефектна вещ е повредена или унищожена, но заедно с това причинява и вреди на други вещи или на живота/здравето на собственика ѝ. Уредбата на отговорността за вреди от дефектни продукти по ЗЗП е съотнесена с тази на извъндоговорната отговорност по ЗЗД (т. 2), тъй като чл. 142 ЗЗП изрично постановява, че правилата на ЗЗП не лишават увреденото лице от правото му на обезщетение по друг закон – текст сходен с този на чл. 13 от Директивата, който според практиката на Съда на Европейския съюз се тълкува в смисъл, че този друг режим трябва да се основава на различен фактически състав, например да изисква вина у отговорния субект (така както е у нас общият текст на деликтна отговорност по чл. 45 ЗЗД).

Направен е паралел и между договорната отговорност при продажба на стоки с недостатъци по ЗЗП и ЗЗД (т. 2), като накратко са открити приликите и разликите,

както и предимствата и недостатъците на правилата по двата закона. В точка три от този параграф са посочени функциите на отговорността по ЗЗП, основните сред които са обезщетителна – цели поправяне на преките и непосредствени (по ЗЗП само имуществени) вреди и превантивна – възлагането на задължение за обезщетение на вредите на отговорния субект би трябвало да въздейства върху други потенциални делинквенти възпиращо и да стимулира усъвършенстването на производството с цел повишаване безопасността на продуктите.

§ II. Предпоставки на отговорността

Параграф две започва с изследване на противоправността (т. 1) като елемент от фактическия състав на отговорността. Посочени са различни обяснения на противоправността както на резултата (смърт, телесна повреда или повреждане, унищожаване на вещ), така и на поведението (пускане на пазара на дефектен продукт), като е прието, че дебатът за същността на противоправността в сферата на отговорността за дефектни продукти не е особено практически оправдан, предвид това, че от закона ясно личат предпоставките за реализирането ѝ – производителите следва да пускат в обращение само безопасни стоки, които съответстват на нормативно установените изисквания за безопасност и ако не го сторят отговарят при нанесени вреди.

Анализирани са субектите на отговорността (т. 2), започвайки от основния – производителя (включително и на съставни части), защото той проектира продукта, определя организацията и осъществява контрол над производствения процес, т.е. той е в най-добра позиция да ограничи риска, а останалите субекти по търговската верига (дистрибуторите и търговците) разчитат на това, че стоките, които разпространяват, нямат дефекти. Разгледани са и лицата, приравнени на него – тези, които се представят за производители, като поставя върху стоката своето име, търговска марка или друг отличителен знак, при което се обхващат случаи, когато върху вече произведена стока друго лице поставя собствената си марка. За производители се считат и лица, които внасят на територията на ЕС с цел разпространение, като възможните форми на това разпространение са посочени примерно, а не лимитативно – продажба, отдаване под наем или на лизинг и други подобни (т. 2.1). Смисълът на правилото, приравняващо

вносителя на територията на ЕС на производител, е двояк – от една страна да облекчи потребителя, а от друга да го демотивира да купува стоки извън Европейския съюз. Отговорен е и производителят на съставна част, така увреденият е двойно защитен. В случай че вредата е причинена от дефект на стока, включена в друга стока, наред с производителя на съставната част отговаря и лицето, извършило монтажа, освен ако първият не докаже, че дефектът на съставната част се дължи на разработването или проектирането на стоката, в която тази част е включена, или на указания за стоката, дадени от производителя съгласно чл. 137, ал. 2 ЗЗП. Разисквано е правното положение и на субсидиарно отговорните. Това са дистрибутора и търговеца и те отговарят само когато производителят е неизвестен и ако те не представят в 14-дневен срок информация за името и адреса на производителя, вносителя или лицето, доставило стоката, информация, която би трябвало да им е достъпна, защото те са в преки или косвени договорни отношения с тези лица (т. 2.2.).

Изложението продължава с въпроса за това кой може да бъде увреден от дефектната стока (т. 3), като е установено, че по ЗЗП такъв може да бъде единствено физическо лице, без да се изисква непременно да отговаря на дефиницията за потребител в § 13, т. 1 от ДР на ЗЗП, но не и юридическо лице (заради което е отправена критика), независимо дали е търговец или не. Изводът е, че ограниченията, които ЗЗП поставя по отношение на увредения стесняват приложното поле на обективната отговорност и оставят приложение и за общата деликтна отговорност.

Понятието за продукт е разисквано в точка 3, като на първо място е обсъдено има ли и каква разлика между термините стока (използван в ЗЗП) и продукт (използван в Директивата). Коментирана е легалната дефиниция за стока (т. 4.1.), която включва само движими вещи, както и електричеството, а след това и изключенията, които не попадат в определените за стока, а от там и в приложното поле на ЗЗП (т. 4.2.), като недвижими имоти (поради което са посочени други начини за защита на лицата, претърпени вреди от дефектни недвижими вещи като например по чл. 163, ал. 3 ЗУТ, за който текст не са спестени упреци), услуги, за които е имало нарочен проект за директива на Общността, който не е приет.

Точка 5 от параграф II е посветена на понятието за дефект. Направена е обща характеристика и уточнения на термините „дефект“, „недостатък“, „несъответствие“,

използвани в ЗЗП и ЗЗД, а също и в Конвенцията на ООН за договорите за международна продажба на стоки (т. 5.1.), като е прието, че те не се припокриват. След това за пълнота на изложението са открити и възможните видове дефект – т. 5.2. (конструктивни, производствени и инструктивни), макар че законът не ги разграничава и не изисква да се изследва и доказва какъв точно видът на дефекта, което преодолява трудностите при квалификация на дефекта. Анализирани са легалната дефиниция за дефект по чл. 132, ал. 1 ЗЗП (т. 5.3), която е подложена на критика и е направено предложение за промяната ѝ съобразно текста на Директива 85/374/ЕИО, като основната характеристика на дефектната стока е, че тя е опасна, не осигурява сигурността, която едно лице има право да очаква, а не какво посочва текстът на ЗЗП, когато стоката не отговаря на общоприетите очаквания за обичайна употреба. От значение при преценка дали стоката е дефектна са такива обстоятелства като представянето на стоката и момента на пускане на стоката в обращение, а и характеристиките на групата потребители, към които е насочена.

Точка шест е посветена на вредите и на това кои от тях се обезщетяват по реда на обективната отговорност (ЗЗП) – само имуществените според буквалния смисъл на чл. 131, ал. 2 ЗЗП, като се разсъждава върху това как се тълкува текстът на Директива 85/374/ЕИО по отношение на неимуществените вреди – дали изобщо европейският акт не ги засяга или дава възможност на държавите членки да преценят дали да ги обезщетяват на основание стриктна отговорност или не. Обсъдени са възможните вреди, причинени от телесна повреда и смърт (т. 6.1.) и от повреждане и унищожаване на вещи, различни от дефектната, на стойност не по-малка от 1000 лева, като последното изискване е критикувано заради високия му размер (т. 6.2.). Поставен е и въпросът как следва да се тълкува този праг от 1000 лв., като препятствие, което веднъж преодоляно, след това предполага пълна обезвреда, т.е. за вреди над 1000 лв. увреденият получава пълната стойност като обезщетение или като бариера, която и да се преодолее, остава пречка за пълна обезвреда, т.е. налице е един вид самоучастие на увредения за вредите до 1000 лв., което не означава, че за тях не може да търси обезвреда по общите правила.

Следващият елемент от фактическия състав на отговорността, който е разгледан, е причинната връзка (т. 7), като тя е анализирана на няколко нива – между вредите и противоправния резултат – лично увреждане или такова на вещь, различна от

дефектната, на второ място между противоположния резултат – увреждането, и дефекта и на трето място, връзката между поведението на отговорното лице, което се изразява в пускането на пазара на дефектната вещ, и дефекта. Прието е, че в правото е от значение не толкова причинността като общо философско обяснение на действителността и тенденциите в нейното развитие, а търсенето на отговор на много по-ограничен практически въпрос: дали един установен факт е от правна гледна точка последица на друг, като правните теории относно причинността изграждат критерии за ограничаване на юридическата релевантност на фактическата причинна връзка, постолирайки прекъсване на правнорелевантната причинна връзка от привнесени отвън (*alia causa oblata*) други правно релевантни условия, които също са *conditio sine qua non* на вредите и/или на причиняващия ги противоположен резултат, при което изискванията за правна релевантност на фактическата причинна връзка и юридическото ѝ прекъсване са проследени в исторически план от зараждането им в римското право (D. 19,2,57,) през Потие до съвременните представи, като е направен извод, че ефектът от „прекъсването“ на трите отделни части на причинната верига е различен – от освобождаване от отговорност, съответно обосноваване на съпричиняване, до ограничаване на отговорността до преките вреди, който различен ефект оправдава аналитичното „разчленяването“ на фактическата каузалност.

Върху обективната отговорност се фокусира точка 8 от този параграф, тръгвайки от зараждането на този вид отговорност в по-общ план (т. 8.1.), а не единствено в контекста на отговорността за продукта, преминавайки през съответните етапи (как се е формирал постулатът „без вина няма отговорност“), за да се стигне до появата на обективна отговорност за вреди от дефектни стоки в началото в САЩ, а след това и в много други страни по света и нейното развитие (т. 8.2.). Необходимостта от това да се създадат възможности за обезщетяване на вреди от дефектни стоки, без изследване вината на производителя е очевидна – масовото индустриално производство трябва да гарантира нужната безопасност на всички, имащи досег със стоката. Така те ще са двойно подsigурени – от една страна се стимулира производителят да произвежда по-качествени стоки, като инвестира в изпитания и по-сигурни материали, а от друга страна дори и да бъде произведена дефектна стока този, на когото е причинила вреди, ще има право на обезщетение. Обективната отговорност е съпоставена с отговорност

при презюмирана вина, за да се установи, че в практически аспект те не са противоположно различни, особено предвид характеристиката на обстоятелствата, които следва да бъдат доказани за успешното оборване на презумпцията, като сравнението между националните режими преди и след Директивата показва, че тя не облекчава твърде положението на потребителя, защото както в други европейски страни, така и у нас националното право и практиката по прилагането му е била достигнала до адекватни възможности за защита и преди задължителното транспониране на Директивата. Оказва се съществуващата у нас обща уредба на деликтната отговорност, предполагайки вината, предоставя достатъчно силна защита на увредения от дефектна вещ, за да може той да получи адекватно обезщетение за претърпените вреди и ако липсата на подобна презумпция в други държави в Европа кара европейския законодател да търси обективната отговорност като спасение за пострадалите от дефектни стоки, то у нас това спасение не е така належащо, заради режимът на генералния деликт и презюмиранта вина.

§ III. Основания, които изключват или ограничават отговорността за дефектни продукти

В този параграф последователно са разгледани основанията, които изключват отговорността, и тези, които я ограничават (чл. чл. 137 и 138 ЗЗП), като е изяснено, че съгласно буквалния текст на закона тези основания ползват единствено производителя (т. 1), а не и другите отговорни лица. Разисквано е какво се има предвид като се казва в т. 1, ал. 1 на чл. 137 ЗЗП, че производителят се освобождава, ако не е пуснал стоката в обращение (т. 1.1.) – пускането в обращение на една стока поставя началото на разпространението ѝ, което може да бъде единствено еднократно, като стоката се предоставя на лица по разпространителската верига, различни от производителя/вносителя по воля на последните. Посочено е какво се разбира под това, че производителят се освобождава, ако дефектът, причинил вредата, не е съществувал към момента, в който производителят е пуснал стоката в обращение, а е възникнал впоследствие (т. 1.2.). Тълкувана е и следващата точка на чл. 137, ал. 1 ЗЗП, предвиждаща освобождаване, ако производителят не е произвел стоката за продажба или друга форма на разпространение с търговска цел и не е произвел или

разпространил стоката в рамките на своята професионална дейност (т. 1.3.). Идеята на тази защита е да освободи производителя, независимо, че е произвел стоката, когато не го е направил за да я пуска на пазара или по друг начин да я разпространява. Отправена е критика към възможността за освобождаване, ако дефектът се дължи на съответствието на стоката със задължителни изисквания, определени от държавни органи (т. 1.4.), защото тогава увреденият е много вероятно да остане необезщетен, защото не може да насочи претенция към производителя, а обичайно и към държавата не ще може. Също така, негативно отношение е изразено и към въвеждането у нас на оптимистичната възможност, предвидена в Директива 85/374/ЕИО, производителят да не отговаря, ако състоянието на научно-техническите познания към момента на пускане на стоката в обращение не е позволявало установяването на дефекта (т. 1.5.), като е оправена препоръка чл. 137, ал. 1, т. 5 ЗЗП да бъде отменен от законодателя, защото подкопава основите на обективната отговорност. В точка 1.6. е разгледана възможността за освобождаване от отговорност, ако дефектът на съставната част се дължи на разработването или проектирането на стоката, в която тази част е включена, или на указания за стоката, дадени от производителя. В този случай производителят на съставната част не е действал противоправно и настъпилата вреда няма връзка с поведението му и няма защо да носи отговорност, дефектът не се дължи на съставната част, а на действията на производителя, комплектувайки/конструирайки крайния продукт или давайки неправилни/непълни указания за ползване. Внимание е обърнато и на възможността за освобождаване или намаляване на отговорността на производителя, когато вредите са причинени едновременно от дефектната стока и действия на увреденото лице или на лице, за което то отговаря (т. 2), като е разискван по-общият въпрос дали при съпричиняване увреденото лице следва да е действало виновно (т.е. да не е положил дължимата грижа към себе си), на който е отговорено утвърдително. От друга страна, ако вредите са причинени не само от дефектната стока, но и от действия или бездействия на трети лица (различни от тези, за които отговаря увреденият), отговорността не може да се намали. Клаузите за изключване или ограничаване на отговорността са разгледани в т. 3. Член 139 обявява за нищожна всяка клауза в договор, която предвижда освобождаване или ограничаване отговорността на производителя към увреденото лице за вреди, но с това не

ограничава последващи, след като възникне правото на обезщетение, уговорки за намаляване или освобождаване на производителя от отговорност. Накрая на параграфа е формулиран и извод относно общата характеристика и предпоставките на отговорността за дефектни продукти (т. 4), като са изведени не само положителните качества на Директива 85/374/ЕИО – безвиновната отговорност и изричното уреждане на пряката отговорност на производителя, както и разглеждането като производител и на вносителя на територията на ЕС, но и недостатъците – някои от възможностите за екскулпиране (по чл. 137, ал. 1, т. 5 ЗЗП) на отговорния субект, които поставят под съмнение обективния ѝ характер, доближавайки я до отговорност за небрежност. При направените съпоставки със ЗЗД изпъкват някои негови предимства (не поставя изисквания спрямо увредения, засегнатите вещи, нанесените вреди), които предвид презумпцията по чл. 45, ал. 2 ЗЗД го направят предпочитан понякога пред режима на ЗЗП.

Глава трета

ОБЕЗЩЕТЯВАНЕ НА ВРЕДИ И РЕАЛИЗИРАНЕ НА ПРАВАТА НА УВРЕДЕНОТО ЛИЦЕ

§ I. Обезщетяване на вреди от дефектен продукт

Параграфът започва с обезщетяването на имуществените вреди (претърпени загуби и пропуснати ползи) – т. 1, и продължава с неимуществените (т. 2), като специално внимание е отделено на кръга на лицата, които имат право на обезщетение за неимуществени вреди. Обсъдено е освен кои лица имат право на обезщетение още и дали само при смърт имат право на обезщетение лица, различни от пряко увредения (т. 2.1.). Точка 3 е посветена на непознатото у нас, но използвано в някои законодателства (САЩ например) и то нерядко при вреди от дефектни продукти, наказателно обезщетение, като са критикувани мнения, предлагащи въвеждане на подобно обезщетение у нас, защото то би било несъвместимо с нашата традиция на обезщетяване на вреди. Представени са и няколко чуждестранни казуса, свързани с дефектни продукти, прочули се с колосалните обезщетения, които са определени по тях, точно заради присъждането на наказателно обезщетение. При поправянето на

вредите (т. 4) са разгледани двата принципно възможни способа – парично и натурално обезщетение, като е отдадено предпочитание на първото и се приема, че второто дори и да се приеме за възможно, то в твърде редки хипотези ще се прилага не само при вреди от дефектни продукти, но и изобщо при гражданска отговорност. Изразени са и съмнения доколко присъждането на натурално обезщетение е по-удобно, предвид усложненото принудително изпълнение на такова осъждане, което при отсъствие на доброволно изпълнение в натура, ще наложи отново парична трансформация. Разгледани са накратко теориите за определяне стойността на вредите при парично обезщетяване (т. 4.1.) и са посочен различни проблеми, които могат да възникнат на практика при определяне на стойността. Поставени са и въпросите за компенсация на вредите с ползи, като се прави извод, че такава компенсация е допустима само спрямо обезщетението за имуществени вреди (т. 4.2.), както и към кой момента следва да се изчисли обезщетението, на който въпрос трудно може да се намери еднозначен отговор (т. 4.3.), а също и за начините за плащане на обезщетението (т. 4.4) – еднократно или периодически и кога е възможно последното. В точка 5 е разгледан проблемът ексцес като допълнително засягане (влошаване), обикновено на здравословното състояние на увредения от дефектната вещ. Точка 6 е посветена на солидарната отговорност, като е разисквано между кои лица е мислима солидарност на практика в режима на ЗЗП и Директивата, при положение, че ако например производителят е известен, то търговецът и дистрибуторът не отговарят, също и ако производителят е от ЕС, то вносителят не носи отговорност – подход, който е критикуван, като е изразена позиция, че по-разумно е всички лица по разпространителската верига да отговарят солидарно спрямо увредения, а след това евентуално да се преразпредели отговорността помежду им. Алинея 2 на чл. 135 изрично предвижда, че при вреда, причинена от дефект на стока, включена в друга стока, производителят на съставната част и лицето, извършило монтажа, са солидарно отговорни. Точка 7 прави опит да обясни лимита на отговорността, който Директива 85/374/ЕИО дава възможност на държавите членки да преценят дали да въведат при вреди последица от смърт или телесна повреда на физическо лице, но нашият законодател не е възприел ограничението. Вземането за обезщетение на кои вреди и в кои случаи може да бъде наследено е разисквано в точка 8 – безспорно имуществените

и с определени условности неимуществените.

§ II. Предотвратяване и ограничаване на вредите

Изложението в тази част започва с изброяване на възможните превантивни мерки като вземане на проби и анализ на мостри на стоките, пуснати на пазара; анализиране на рекламации на потребителите, поддържане на регистър на рекламации на потребителите; информиране на дистрибуторите за предприетите мерки за проследяване безопасността на стоките и т.н. (т. 1). Когато е необходимо за предотвратяване на рисковете производителят следва да преустанови разпространението на опасна (потенциално опасна) стока, да изтегли стоката от пазара, да предупреди потребителите по подходящ и ефективен начин, както и да из земе стоката от потребителите, като в последния случай е предвидено и обезщетение за потребителите (т. 1.1.). Тази дейности са поверени на производителя, защото той най-добре познава стоките си и рисковете, свързани с тях, и може да прецени дали има опасност, но подобни правомощия имат и съответните контролни органи.

§ III. Реализиране на правата на увреденото лице

На първо място е разгледана възможността за извънсъдебното решаване на спорове (т. 1) с помощта на помирителни комисии (макар че те изглежда са предназначени да решават спорове, свързани със задължения от договори за продажба), медиация и други. При съдебното производство (т. 2) най-напред е разгледано индивидуалната защита, като е аргументирана неприложимостта на бързото производство по Глава двадесет и пета, част трета на ГПК, поради това, че по този ред се разглеждат искиове за установяване и преустановяване на нарушение на права по Закона за защита на потребителите, а не за обезщетяване на вреди. Обсъдена е възможността за ползване на специалната подсъдност при искиове на потребители (т. 2.2.), като е прието, че тя е на разположение на увредените от дефектни продукти. Разисквана е и допустимостта на процесуалните договори към искиове за обезщетение за вреди от дефекти (т. 2.3.), предвид промените в чл. 19 от ГПК от началото на 2017 г. (ДВ, бр. 8 от 2017 г.), които изключиха от приложното поле на арбитража потребителските спорове. Що се отнася до споразумение за изменение на местната подсъдност по чл. 117, ал. 2 ГПК, то също е възможно по спорове, свързани с вреди от

дефектни продукти, стига договорът за избор на съд по искове на потребители да е сключен след възникване на спора. В т. 2.4. е разгледана процесуалната легитимация – кой би могъл да бъде ищец (т. 2.4.1.), и кой ответник (т. 2.4.2.) и до какви усложнения би могло да се стигне във връзка с това, че търговецът или дистрибуторът могат да се освободят като посочат лицата, които са им доставили стоката (чл. 134, ал. 2 ЗЗП). Анализирана е приложимостта на колективна защита по глава тридесет и трета от ГПК по отношение на исковете за вреди от дефектни стоки (т. 2.5.). Приема се, че те са неприложими при множество увредени от определена дефектна стока, тъй като няма как в рамките на колективното производство да им бъде определено индивидуално обезщетение, като е направен извод, че е възможен единствено колективен иск за установяване на обуславящите отговорността факти – пускане на стоката в обръщение и дефекта (чл. 379, ал. 2 ГПК). Решението по този иск би улеснило индивидуалните претенции на увредените лица за обезщетяване на техните индивидуални вреди, докато осъдителните колективни искове за поправяне на последици от нарушението са възможни само относно увредения колективен интерес (чл. 379, ал. 3 ГПК), но не и за обезщетяване на индивидуални вреди. По-нататък в изложението е засегнат и проблемът квалификация (т. 2.6), който се свързва с възможността обезщетение да се претендира както по ЗЗП, така и по ЗЗД, а проблемите при доказването са изложени в т. 2.7.

Точка 3 е посветена на споровете с международен елемент. Компетентността основно ще се определя съобразно Регламент (ЕС) № 1215/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 12 декември 2012 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела (т. 3.1.), макар че правила за компетентност има и в КМЧП, но те се прилагат само когато Регламентът е неприложим. Приложимото право обикновено се определя съгласно Регламент (ЕО) № 864/2007 на Европейския парламент и на Съвета от 11 юли 2007 година относно приложимото право към извъндоговорни задължения и предвидената в него стъпаловидна система от критерии за привързване. Има особено правило и в КМЧП – чл. 106, но то е дерогирано от разпоредбата на чл. 3 от Регламента Рим II, чието универсално действие не търпи наличието на друга уредба, била тя същата или различна.

Накрая, точка 4 се занимава със сроковете за реализиране правата на увредения и техния характер, като е прието, че както тригодишният срок по чл. 140, ал. 1 ЗЗП (т. 4.1.), така и десетгодишният срок по чл. 141 ЗЗП (т. 4.2.), са давностни, но започват да текат от различен момент. За да започне да тече тригодишният срок, ЗЗП изисква ищецът да е узнал или да е следвало да знае вредата, дефекта и самоличността на производителя, а десетгодишния тече от пускане на стоката, причинила вредата, в обращение. Обсъдени са и някои усложнения – например десетгодишният срок да е изтекъл преди да са причинени вреди, поради което защитата да е парирана, ако отговорният субект се позове на изтеклата давност и изобщо няма да започва да тече тригодишният срок или пък да са изтекли например 9 години, при което защитата трябва да се организира в рамките на тази една оставаща година.

В заключението са обобщени резултатите от изследването, посочени са основните проблеми и спорни моменти, на който е поставен акцент в изложението, и е аргументиран изводът, че Директива 85/374/ЕИО и транспониращият я у нас ЗЗП не допринасят съществено за развитието на отговорността за вреди от дефектни продукти и за защитата на пострадалия, поставяйки редица ограничения и усложнения по пътя му за реализиране на отговорността на производителя, което особено предвид развитието на възгледите и практиката преди нейното транспонирането, както в другите страни, така и у нас, особено с оглед модерността на уредбата на общата деликтна отговорност по ЗЗД и презумпцията за вина, позволява да се запитаме заедно с Martin Ueffing (“Directive 85/374 – European Victory or a Defective Product Itself?”), дали Директивата е победа за Европа или е дефектен продукт сама по себе си.

III. НАУЧНИ ПРИНОСИ:

1. Трудът представлява първото монографично изследване, специално посветено на отговорността за вреди от дефектни продукти в българската правна литература;

2. За първи път у нас е проведено подробно историческо и сравнителноправно

изследване на отговорността за вреди от дефектни продукти, като анализът на развитието показва постепенното формиране на основните принципи на съвременната отговорност – преодоляване на изискването за пряка договорна връзка, разместването на доказателствената тежест чрез правилото *res ipsa loquitur* до идеята за отговорност независима от вина. Отговорността се обективира съгласно познатото още в Рим правило, че продавачът е длъжен да познава стоката си и да информира за свойствата ѝ. Като новост в българската литература може да се оцени и детайлният анализ на развитието на съдебната практика в *common law* в областта на отговорността за вреди от дефектен продукт;

3. Приносен характер имат изводите относно надценяване на значението на Директива 85/374/ЕИО за развитието на отговорността, доколкото както в други европейски страни, така и у нас националното право и практиката по прилагането му са били достигнали до адекватни възможности за защита на увредените от дефектни продукти лица и преди задължителното транспониране на Директивата (вж. т. 5 и т. 9 от глава първа);

4. Приносният характер на горния извод позволява анализът на уредбата по Директивата и транспониращия я ЗЗП да бъде много по-критичен по отношение на съдържателните там ограничения, като сравнението на този специален режим с общия определя извода, че в много отношения общият режим на деликтната отговорност у нас е по-гъвкав и в полза на увредения, който наред с анализът на проблемите при съвместното прилагане на двете уредби също може да се разглежда като принос;

5. Макар презумпцията по чл. 45, ал. 2 ЗЗД да е действащо право от близо 70 години, нейното интерпретиране в посока на обективиране на общата деликтна отговорност и доближаването ѝ до ефектите на стриктната, представлява новост в българската теория и подчертава модерността на българската легална уредба на деликтите (вж. т. 8, пар. II от глава втора).

6. Като приноси могат да се разглеждат и разсъжденията относно тълкуването на изискването повредената или унищожена вещь да бъде на стойност не по-малка от 1000 лв., за да се обезщетяват вредите съгласно чл. 131, ал. 1, т. 2 ЗЗП (вж. т. 6.2., пар. II от глава втора);

7. Новост представлява и аналитичното разделяне на причинната връзка при

регулацията на ЗЗП на три части – между вредите и противоправния резултат (лично увреждане или увреждане на вещи различни от дефектната), между този противоправен резултат и дефекта и между дефекта и поведението на отговорния субект, както и изводът, че приложимите към „прекъсването“ на различните части на причинната верига принципи са общи за всички тези аналитично разделени части – отвън привнесена друга правно релевантна причина, но ефектът от „прекъсването“ е различен – от освобождаване от отговорност, съответно обосноваване на съпричиняване, до ограничаване на отговорността до преките вреди, който различен ефект оправдава разделянето на иначе естествено непрекъснатата фактическа каузалност (вж. т. 7, пар. II от глава втора);

8. От значение за правоприлагането е и критичният анализ на уредената в Директива 85/374/ЕИО и ЗЗП субсидиарност на отговорността, както и изводите относно процесуалните проблеми, които тази субсидиарност поставя пред защитата на увредения и възможностите за тяхното преодоляване (вж. т. 2.2., пар. II от глава втора и 2.4., пар. III от глава трета);

9. С приносен характер е аргументацията на тезата, че колективните иски по глава XXXIII ГПК са неприложими при вреди от дефектни стоки, причинени на множество лица, тъй като вредите, които могат да се претендират чрез колективен иск не са индивидуални, а такива, които засягат колективен интерес. Обезщетението, което може да се претендира е за колектива, а не персонално за всеки негов член и цели да послужи за отстраняване на вредните последици от нарушението, за предотвратяване на възможността от последващо извършване на такова нарушение, за информиране на обществото и други подобни, както и очертаването на практическото значение на уважен колективен иск в установителната му част по отношение на исковите на увредените лица за обезщетяване на индивидуални вреди (вж. 2.4., пар. III от глава трета);

10. Приносни елементи има и критичната полемика относно общата деликтна отговорност и по-специално относно кръга на лицата, имащи право на обезщетение за неимуществени вреди, тезата за приоритет на натуралното обезщетяване на вредите и отхвърляне на предложението за въвеждане на гражданска имуществена санкция по примера на наказателните обезщетения в общото право;

11. Като приноси могат да бъдат определени и конкретните предложения за усъвършенстване на законодателството:

11.1. промяна на текста на дефиницията за дефект, като в чл. 132, ал. 1 думите „не отговаря на общоприетите очаквания за обичайна употреба” бъдат заменени с „не осигурява сигурността, която едно лице има право да очаква” (вж. т. 5.3., пар. II от глава втора);

11.2. предложението да се премахне от закона освобождаващото основание по чл. 137, ал. 1, т. 5 ЗЗП, поради това, че то поставя под съмнение обективния характер на отговорността (т. 1.5., пар. III от глава втора);

11.3. предложението законодателят да прецизира изказът, използван в чл. 140, ал. 1 ЗЗП, в смисъл, че вземането за обезщетението за вреди, причинени от дефект на стока, се погасява с изтичане на три годишен давностен срок, започващ от датата, на която ищецът е узнал или е следвало да узнае за вредата, дефекта и самоличността на производителя (вж. т. 4.1., пар III от глава трета).

IV. ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. *Петкова, Х.* Относно отговорността за вреди, причинени от дефектни стоки (ЗЗП или ЗЗД – кое е по-добре?). – В: Търговско право, 2015, № 4;

2. *Петкова, Х.* Размисли върху кръга на лицата, имащи право на обезщетение за неимуществени вреди – В: Търговско право, 2016, № 3;

3. *Петкова, Х.* Поглед върху развитието на безвиновната отговорност за вреди от дефектни стоки – В: Търговско право, 2016, № 4;

4. *Танчева, Х.* Римското право и модерната защита на потребителя при дефектни стоки. – В: Сборник статии на млади автори, участници в Първия международен конкурс на Балканска асоциация по римско право и римскоправна традиция и ЮФ на СУ „Св. Климент Охридски”, 2017.